

nagyrészt a sorompókból élünk. Innét állóviz-szellemünk, késetttségünk, gyengeségünk. Itt az ideje annak, hogy feleresszük a sorompókat az új magyar irodalmiság emberi szelleme és friss igéi előtt. Nyugodt lélekkel állíthatjuk: az az irodalmi korszak, amikor a dilettantizmust mint egy nép életakarátának, nemzetiségi életnyilvánításának jegyét tűrni lehetett lejárt. Mert ha dilettáns mű tanított meg olvasni, ma eliszonyít az olvasástól. A város kezdte az irodalom lázadását az emberibb magyarság nevében. Fiatal magyarok városos, nyugtalan szelleme őrizte kietlen években a humanista, haladó magyar kulturhagyományt. Tudjuk, hogy a magyar radikális fiatalok mozgalma annakidején nem tudta kellően értékelni a művészi teremtés intenzív levét. Viszont ma nyugodt lélekkel látja eszméi igazolását. Ma emelt hangon teszi meg számonkérését. Magyar humanista szigetideológiát hirdettünk, nem a vidékiesség szeparatista elzárkózását. Hiszünk a magyar haladó kulturhagyományok szlovenszkói ujjáéledésében, éppen ezért vetjük el a hivatalos irodalomszervezés vidéki parancsuralmát. Egészséges regionalizmust kérünk tőletek s ti provincializmussal felelték. Nyitott ablakokat Európa felé — ti vidéki szellőzetlen szobáitokat a germán romantika eszmegőzéivel telítettétek. Ámde elérkezett az a pillanat, amikor ez ellen a embertelen eszmeköd ellen egyformán lázad a közép-európai népek józan fiatalsága.

Irodalmunk minden eddigi igaz tehetsége a városos magyarság sorraiból való. Irodalmunk egészségesebb életszakaszát csakis ennek a nyugtalan, szabadsággravagyó emberfajtának új talpraállása teremtheti meg. Az író háttér, környezet, kultúra, eszmei harc, ösztönzés nélkül bujdosó. Próbáljuk a komoly háttérrel megteremteni. Nem a szlovenszkói magyar irodalom számára, hanem a magyar irodalomnak Szlovenszkon. Ha eddig a kísérletező irodalomtól életmegoldást kaptunk, adjunk életmegoldást egy új magyar irodalom számára. Nyissuk meg ablakainkat az új közép-európai gondolat, a testvérnépek irodalma és az anyaország-beli új arculatu eszmélkedés felé, (hiszen egyszer a miénk volt az). Akkor joggal elvárhatjuk íróinktól a „nagyot és szépet, emberit s magyart.“

EGY ÓRA A CSÁKY-UCCAI KORCSMÁBAN

Irta: DÉRY TIBOR

Alighogy Parcen-Nagy és Pizsk dr. leült egy asztal mellett, a pincér, aki ezuttal létrán állt és színes plakátokat szegezett a falra, le-mászott a létráról s az asztal mellé állt beszélgetni. — Rég tetszett nálunk járni, doktor ur! — hajolt meg a pincér Pizsk felé fordulva. Parcen-Nagynak úgy rémlett, mintha a megszólított intene a pincérnek; feléje hunyorított alig észrevehetően vagy a fejét rázta tagadóan vagy talán az arcán futott végig, mint egy rebbenés, egy kis tiltakozó mozdulat; visszamenőleg már nem emlékezett pontosan s akkor rövidesen elfeledkezett észrevételéről, amely az első pillanatban kinosan érintette. Tény, hogy a pincér rögtön elfordult Pizsktól, mint aki észrevette a jeladást, ha ugyan egyáltalán ilyesmiről volt szó; lehet, hogy csak egyszerűen a tárgyra tért. — Nagyságos ur körülbelül két hete itt járt nálunk — kérdezte —. Ennél az asztalnál méltóztatott ülni. — Parcen-Nagy nem felelt. — Emlékszem a nagyságos urra — folytatta, — mert egy könyvben lapozgatott, amit én is olvastatok most odahaza,

tudjuk már melyiket! — tette hozzá jószíviúen s kissé ravaszkásan mosolyogva — s az egyik oldalt, nem tudom melyiket, ceruzával át tetszett huzni, mintha fölösleges volna. Van abban a könyvben felesleges oldal, doktor ur? — kérdezte Pizsk felé fordulva. — Milyen könyvről van szó? — A pincér nem felelt. — Nagyságos ur mellett balról egy megtermett uriember ült vastag arany óralánccal a mellényén és ha ezt a részletet nem is tetszett megfigyelni, talán emlékszik még vastagabb hangjára, amellyel átbeszélte a söntéshez s megtöltötte vele az egész helyiséget. Még két asztallal odébb egy szemüveges öreg hölgy ült, ez már nyár óta jár hozzánk, minden este egy tál paprikás krumplira, husz fillérért s órákig elül itt s elolvassa az összes ujságokat. Két hét óta nem jött el bizonyos oknál fogva, amely mindjárt kitudódik. A vicelapokat néha kétszer elolvassa, mert nem járatunk annyi lapot, hogy minden napra jusson elég, de a hölgy úgy látom nem veszi észre, mert minden este ott kuncog a sarokban s ha nem hozom rögtön a lapokat, máris elkezd kukorékolni. — A pincér elmosolyodott. — Két fillér borra valót szokott adni, de néha azt mondja, hogy nincs aprópénze s majd másnap. Egyéb baj még nem volt vele s ha jól kiszolgálják a lapokkal, s félóránként hoznak neki egy pohár friss vizet, akkor nem is kiabál tulsokat és csak néha mocorog magában, ahogy az öreg hölgyek szokták, ha nagyon egyedül vannak. Olykor átbeszélget a szomszéd asztalokhoz s nem mindig utasítják vissza. Teszem az aranylánccos, kövér ur sem, aki egyébként nem mondta meg a nevét s címét, amikor másodszor visszajött már jóval éjjél után s a nagyságos urat kereste. Azóta ő sem volt itt. Nem tudom, tetszik-e emlékezni, hogy az öreg hölgy s az illető uriember egyszerre mentek el, jobban mondva majdnem egyszerre, előbb a hölgy s egy perccel utána az illető, aki azt állítja, hogy a hölgy megvárta az ajtó előtt, ahogy már a kocsmában megbeszélték. Én nem kételkedem benne, bár az urat aznap láttam először és utójára, a nénikét meg nyár óta ismerem s ahogy esténként ott tollázkodik a kukóban s ahogy csipog, hát mintha boldogult anyémat látnám a kályhapadkán, amikor reggelenként hazajöttem a Vámház kávéházából. A másikkól viszont, jobban mondva a fajtajáról semmi jó emlékem nincs, semmi, amiért megbocsátnám a vastag háziur arcát a két szétálló disznófüllel, úgy hogy látnivalóan elfogult vagyok ebben a percben. Remélem, nem veszi izgatásnak, doktor ur, ha a kövér emberek ellen beszélek. Ez teszem éjjél után magából kikelve állított be aznap másodszor a kocsmába s a nagyságos urat kereste, mert meg akarta tudni az öreg hölgy címét, aki állítólag a nagyságos urra hivatkozott. Megállt a söntés előtt s oly' vérszemjásan kezdett el kiabálni, ahogy csak ellenzéki képviselőket hallottam eddig, amikor választáskor adókönyvitéseket és földet ígérnek a népnek. Az aranylánca...

A kocsmá lassanként megtelt. Odakünn ugylátszik már jóideje esett az eső, mert az ujonnanjöttek arcáról, kalapjáról patakokban folyt a víz s a cipők széles, csatakos foltokat hagytak a padlón, a bejárat előtt már egész kis sártenger locsogott. Egy negyedóra hosszat szinte percenként új vendégek jöttek, az ázott kabátok savanyúan gőzölögtek a fogasokon, aztán egyszerre megállt a vendégek folyama s hosszú ideig nem nvilt ki többé az ajtó. (A pincér visszajött az asztalhoz és tovább beszélt.) Odakünn oly' indulatosan esett az eső — a csöppök kopogása a vastag üvegeken is áthallatszott — hogy az ember önkénytelenül elhúzódott az ablaktól. A szenvedélyes természet, ha vízből, hidegből és szélből összeállt testével nem is tudta átlépni a válaszfalakat, de átvitette ezeken, — mint ahogy az árnyék átesik az üvegen — fe-

nyezető képét, amely mint a valóságnak egy második, láthatatlan s tapinthatatlan teste minden irányban folytatódott saját határain tul. Ha ez a latens kép tévelygésében összetalálkozott egy emberrel, mintegy magnetikus érintéssel felevenített benne emlékeket és tapasztalatokat (hasonló esőkről, hidegről és szélről), amelyek azonnal átfolytak a képbe, megtöltötték az állagot, szint és életet adtak neki, mint egy hirtelen meginduló vérkeringés. Ugy hogy ez a kép több volt, mint képzet és kevesebb, mint a valóság, hidegebb, nedvesebb és szélesebb volt a pusztán emléknél, amelyik akármikor felevenedhetik az emberben, pl. erdőben, napsütéses nyári délelőttön is, (ilyenkor az ellentétes környezetben száraz és élettelen maradt, mint egy alig megsejtett fogalom, amelyet nehéz átélni s amelynek annyi felidéző ereje sincs, hogy akárcsak egy pillanatra is megdideregtesse az emlékezőt s ludbórt huzzon hátára) másrészt ha talán megvacogtatta a meleg szobában a kályha mellett ülőket, mégis csak áttéve, másodfokon hatott és hasonlíthatatlanul gyengébb nyomot hagyott a kedélyben, mint a valóságosan arcunkba csapódó eső és szél. — A kép, mely a valóság s a képzelet között foglalt helyet, az egyikből — a falon át-átnőtt a másikba, a kettőből egyidejűleg táplálkozott s elhalt abban a pillanatban, amikor egyik vagy másik emlője kiapadt (amikor az eső elállt vagy az ember másfelé fordult figyelmével). Olykor ez a kép, mely fél testével a valóságban lógott, másik felével a képzeletben s ide-oda ingva tömörebb vagy légtesebb lett, aszerint, hogy a természet adott-e neki több táplálékot, vagy az emlékekre volt-e jobban rászorulva, olykor ez a kép, — amely tapinthatatlanul mintegy a negyedik dimenzióban állt a szobában — magába szűrte a valóság egy-egy elemét, kis mintáit az odakünn dühöngő zivatarnak, — egy huzat hideg levegőt, mely besiklott az ablakrésen, vagy a sár szagát az ajtó előtt, vagy a szél éles sivitását — s ettől az egymásbakeveredő hangtól, szintől és szagtól annyira megtelt — mint a ballon selyembőre a beléje ömlő gáztól — hogy egy-egy pillanatra teljesen átlépett a valóságba s maga megváltozván, ezt is átalakította, (pl. a kocsmahelyiséget egy huzatos, kihűlő teremmé.) Odakünn ferde párhuzamos fonalakban ereszkedett le az eső a sötét égből, mint egy szövöszékből; ha egy lámpa fényébe érték a fonalak, hirtelen felvillantak és összegubancolódván s vízszintesen nagy erővel, mint egy ostor csapódtak a szembejövők arcába. A megfoghatatlan ég most, hogy viz esett le belőle, összesűrűsödött a képzeletben, keményebbé és érthetőbbé vált s ha nem is lehetett most sem elképzelni alakját és kiterjedését, valamenynyire mégis megnyugtatta a képzeletet azzal, hogy kézzelfoghatóan igazolta létét. A zuhogó esőnek növényszaga volt s nyilván azt is a magasból hozta, ahol erdők álltak nagy távolságokban magasló hegycsúcsokon s gyengéd leveleikről lerázták a vizet az alattuk elterülő síkokra. Egy-egy esőfonál, ahogy sárgán felvillant egy gázlámpa fényében, mintha egy távoli falucska gyertyalángjának színét hozná magával s egy percre felélesztve és megcsillantva az elmúlt képet rögtön tovatűnt a Csáky-uca sűrű sötétjében. Ha olykor kihagyott a szél s az eső merőlegesen esett alá nyugalmas mozdulatokkal, ahogy erdőben levélről-levéltre, tálról-tálra pereg s a legalsóról, mint egy függöny, leveti magát a földre, ezernyi finom kis koppanás hallatszott az aszfalton s a táncoló ezüst csöppek újra felpattantak a magasba. Nem lehetett tudni, hogy milyen irányból fuj a szél — mintahogy az ember egyáltalán értetlenül és kétségbeesetten tűrte erőszakoskodását, mint egy sötétből jövő, ismeretlen erejű támadást, amely ellen nem lehet védekezni — s egy széles lepedővé fujta össze az aszfalt fölé érő vizet, megfordította alsó végénél

és rácsapta a szembenlévő házfalra. Mintha más, magasabb vidékről futott volna le, mint az eső, gyorsan cikázó hópihéket sodort magával, amelyek idegenül keverődtek el az esővel; s míg az néma volt s mint a gyümölcs csak olyankor adott hangot, ha lehullva szétnállott a földön, a szél a másik, a magasabb vidékről, amelyről lefutott, a hópelyheken kívül különböző mély és magas hangfoszlányokat sodort magával, vékony s átható sivításokat, recsenéseket, mintha egy vastag fa derékbe ketté törne, mély bugásokat, sóhajokat, a rémület dörömbölését, macskanyávogást, csikorgást és fűrész sipítását, egy skálát, mely közepén abbamaradt — egy egész tehetetlenül sodródó hangfalkát — amely mint a letépett falevél, cikázva végig repült az uccán, olykor megfordult tengelye körül és szétszóródva újra felvágott a magasba. Ezek a közömbös hangok nemcsak a fülre hatottak — mert a természet, a legrégebbi környezet dolgozta fel legalaposabban az emberi idegzetet, hanem egyéb érzékszervekre is, úgyhogy a kocsmában ülők, ha behallatszott a szél hideg fütyje, összeborzongtak s védekezve elkezdték kezüket dörzsölni; egyik-másik önkéntelenül elfordult a csurgó, párárs ablaktól, mintha attól félné, hogy megnáthásodik a reménytelen szürkeségtől, amely mint valami szennyes és fagyos lepedő csavarodott a ház köré.

— Az aranylánca — folytatta a pincér — az aranylánca eltűnt. A néni ke lopta el, — mondta. Hogyan, mikor? — kértem. A lakásán, de hogy csak akkor vette észre, amikor már az uccán volt. A Váci uton, a Nyugati közelében s már nem talált vissza, mert nem is tudta az ucca nevét, ahol a néni ke lakott, egy sötét sikátor volt, valahol az Angyal-földön, se világítás nem volt, sem tábla a kapuk fölött s ép, azért jött vissza ide hozzánk, mert azt remélte, hogy itt találja még Önt és Öntől megtudhatja a címet.

— Tőlem? — kérdezte Parcen-Nagy.

A pincér mosolygott. — A néni ke azt közölte velem, állítólag, hogy Ön is járt már nála.

— Nem értem — mondta Parcen-Nagy. — Tudta a nevemet?

— Nem tudta. A néni ke szerint állítólag az a fiatalember, aki jobbkéz felől mellette ült az asztalnál, az is járt már nála. Amikor magából kikelve beállított ide az illető, olyan veres fejjel, hogy azt hittem megüti a guta, első dolga volt, hogy a sarokba szaladt megnézni, hogy Ön itt van-e még, mintha az ajtóból nem láthatta volna meg rögtön, hogy üres már a hely, odament az asztalhoz, lehet hogy alája is nézett, hogy hátha Ön ott van elbujva — s csak aztán vágatott vissza a sön-téshez s előbb a néni ke nevét és címét akarta kitudni belőlem s aztán az Ön címét. De hát én egyiket se tudtam. Lehet, hogy a néni kéhez el tudtam volna vezetni, ha kedvem lett volna rá, mert én is jártam már nála egyszer s talán, ha istenhez imádkozom, ráakadok az uccára... De az Ön címét nem ismertem. Ha tudtam volna, hogy a doktor ur...

— Az én címemet talán tudja? — kérdezte Piszka.

A pincér csodálkozva feléje fordította arcát. Nem felelt rögtön. — Nem tudom — mondta. — A padlón, az asztal alatt is kerestük az aranyláncot, bár az illető azt állította, hogy kimenet még meg volt, s hogy az uccán, amikor már több, mint félórája loholt emellett a vén tolvaj felhajtónő mellett, ahogy a néni két nevezte, s még mindig nem érték el a lakására s már annyira megvadult a folytonos halogatástól, hogy vissza akart fordulni, akkor kihuzta az óráját, amely akkor még a láncra csüngött s azt mondta: ha öt perc múlva nem érünk oda, faképnél hagyjuk. Már tegezte a néni két, ebből is láthatja, milyen fajta s

egy jó pofont ígért neki, mondta, ha hiába bolondította. Az utolsó ucca, amelynek nevét el tudta olvasni, az Országbiró-ucca volt, de attól kezdve még jó tíz percig mentek, az a vén felhajtónő oly' lassan tipegett, mint a tyuk, még hét vagy nyolc keresztuccán fordultak be, amelyeknek vagy nem volt táblájuk, vagy ha volt, befutta a hó, a kövezetet is, ha ugyan volt kövezet, térdig érő hó fedte, a sikátorokból süvített a fagy, úgy hogy majd letörött a füle — ezt szívesen elhiszem neki, mert emlékszünk, hogy milyen hideg volt két hete, azt hittük, hogy fehér karácsonyunk lesz...

— Árulja el már végre, hogy miért ment el az öregasszonyhoz — kérdezte Pizsk.

A pincér nem felelt rögtön. Mutatóujját orrára illesztette és hátrányomta, úgy hogy a két orrluk mértéktelenül kitágult s ugyanakkor száját lefelé húzta. Jóságos arca gunyos afrikai maszkká alakult át. — Nem azért, amiért én — mondta. — Én nem tudtam, hogy a nénikének van egy tizenhatéves unokája, vagy ha tudtam is, nem azért mentem el hozzá. Azt közölte az illető, hogy abba a bizonyos névtelen uccában egy földszintes ház kapujába léptek be, amely csak be volt támasztva, nem bezárva, mögötte végtelen havas udvar következett s emögött még két, valamivel keskenyebb, de ugyanolyan hosszú másik udvar. A sötétben nem lehetett látni, hogy házak, vagy csak falak fogják-e körül, lámpa sem volt, csak a hó világított s háta mögül, az első udvarból kutyaugatás is hallatszott. Már ekkor vissza akart fordulni, mondta. A harmadik udvar végén hosszú motoszkálás után egy faajtón, mely kulcsra járt meglehetősen meleg helyiségbe léptek be, amelynek különös gőzölgő szaga volt s a padlója vagy talaja puhán besüppedt a láb alatt. Sokáig tartott, — mondta, — míg a nénike lámpát gyújtott, addig vaksötét volt, az orra hegyéig nem látott, csak a földre volt utalva: nyugtalan topogást, motoszkálást hallott, több irányból is. Amikor meggyúladt a vaslámpás, látta, hogy istállóban van, körülötte négy vagy öt tehén fekszik, kettő meg áll s valamennyien bámészan feléje fordítják nagy fejüket. A vén felhajtónő egy keskeny kamrába vezette, amelyet csak a közös deszkafal választott el az istállótól, úgy hogy az állatok minden mozdulatát át lehetett hallani, itt már valamivel hidegebb volt és később ki is kellett nyitni az ajtót. Szakadt, keskeny divány állt a kamarában, mellette egy vödör víz s a falon egy kampó, amelyre a nénike felakasztotta a lámpást — ennyi volt a butorzat. A vödör mellett egy hamutálcában negyven fillér feküdt; a kamrát tudniillik a környék hölgyei olykor igénybe vették egy-egy félórára s tehetségükhöz és keresetükhöz képest tíz vagy husz fillér órabért hagytak hátra a hamutálcában, amely fekete betűkkel az „Emke kávéház“ felirást viselte. Itt ebben a kamrában veszett el aranylánca, mondta az illető és szerinte nem kétséges, hogy kinek a kezén. Ha az a vén tolvaj vagy a még tolvajabb unokája egyszer a kezeigyébe kerül, — mondta, — akkor... De ha igaz, hogy elveszett, akkor két hét óta miért nem járt itt egyetlen egyszer sem megtudakolni...

A kocsmába három új vendég lépett be.

— Megmondta neki — kérdezte Pizsk — hogy az öregasszony minden este itt vacsorázik?

— Azt már nem! — morogta a pincér.

A három vendég megállt az ajtónál. Hallgatva, hosszan végigmustrálták a kocsmát, aztán egymásra néztek s az egyik indokolatlanul hangosan felnevetett. — Ez megfelel — mondta csaknem kiabálva. A kocsmá körülötte önkéntelenül elcsendesedett; annyival halkabb lett,

amennyivel a magányos hang tulmagas volt, mintha a zaj, mint a víz a közlekedő edényben önműködően szabályozná saját szintjét.

Az ujonnan jöttek láthatóan elütöttek a helyiségben ülő törzsközönségtől. Az egyik szilzkingalléros bundát és kemény kalapot viselt, a másik kettő fekete télikabátot; mindhármuknak kesztyű volt a kezén, amelyet az egyik nem is vetett le, mintha nem szívesen nyulna meztelen kézzel a pohárhoz. Frissen meg voltak borotválva (naponta borotválkoztak) a borostás arcok körülöttük piszkosaknak hatottak s a falakon hirtelen meglátszottak a vakolat sötét szennyfoltjai.

Az, aki nem vette le a kesztyűjét, polgári környezetben is feltűnt volna nemes megjelenésével; fejével kimagaslott társai közül és keskeny, magashomlokú arcából, amely felett lazán csillogott a dióbarna haj, kellemesen sugárzott az értelem s az erőteljes fiatalság. Orra kissé nőies volt és cimpái, mint ideges és vérszegény nőknél, könnyűek és rebbenékenyek; ez valamennyire elvonta a bíráló figyelmet az arc súlypontjától, a szemtől s a magas homloktól, mely e pillanatban vörösebb volt a megszokottnál (mintha belső vagy külső — talán boros — izgalom fűtené.) Keskeny, fehér kezét olykor szájára szoritotta, de rögtön elrebbentette, mint aki egy illetlen s gyerekkorában sokszor megrótt mozdulaton kapja magát rajta. (Ez a mozdulat ugyanannak a lelki vagy szellemi egyenetlenségnek volt külső jelvénye — hasonlatosan a tenger felszínén uszó jelekhez, amelyek figyelmeztetnek az alattuk rejlő zátonyokra — mint az a már valamivel elvontabb beszédhiba, amikor az ember elharapja a szavak végét, mintha szégyelné felszínre engedni gondolatainak teljes felületét. A magas, züllött külsejű lány, aki két hete itt a kocsmában futott meg a fizetés elől, ebben a beszédhibában szenvedett: „Egy ilyen utolsó gazembert ellopja az uccán a retikülő” — mondta. Mint később kiderült, édes huga volt a fiatal fiúnak, aki két barátjával most ebben a korcsmában ült s nemcsak nagy vonalakban hasonlított rá, nemcsak arcbán, alakban, sőt hanghordozásban, hanem egy-egy apró belső és külső jegyben is, amelyeket a természet, mint védjegyeit egy gyár, nyom rá alig észrevehetően olyik keze alól kikerülő rokon csoportra. Az apró jellegzetes vonások, melyek ilymódon átöröklődnek, rikitőbbek s meglepőbbek, mint a nagyjában való hasonlatosságok, így például egy gödröcske az állon, amely apában, gyerekekben, sőt unokában egy és ugyanazon a helyen visszatér és igazolja őket, mint a karátjelzés a nemesfémötvözeteket; ugyanigy egy-egy megismétlődő, apró mozdulat, egy öblösen kerek gesztus, vagy a fejbólintásnak bizonyos indokolatlan, szakadozott üteme, mely két, látszatra teljesen különböző fivért besoroz a közös alcsoportba, utjelző nyilként mutatva az irányt, amelyből együtt merültek a felszínre. Más esetekben azonos szellemi eredetre lehet visszakövetkeztetni különböző, látszatra egymásnak idegen alaki jelekből.) — Ez megfelel! — ismételte a fiatal fiú, megint tul hangosan. Körülnézett a helyiségben. — Ez nekünk való hely! — mondta mosolyogva. — Ez elég piszkos! — tette hozzá ugyanolyan hangosan.

A pincér megállt az asztaluk előtt.

— Áll még a fogadás, Miklós? — kérdezte egyik társa halkabban. Alacsony, szélesvállú fiú volt, feszes, derékban szűkülő kabáttal, felső zsebéből színes selyemzsebkendő lógott ki, fölötte kissé rikitó színű nyakkendő, az arca erősen pattanásos, a haja simára kefélt és korpás. Szétnézett a kocsmában. — Tizenöt-huszra becsülöm őket — mondta. — Állod a fogadást?

A magas fiú bólintott. — Huszat egy ellen! — felelte nevetve. —

Kissé sokallom!

— Szombat van — mondta a másik. — Összeverődik a csürhe. Vissza akarsz lépni?

De a magas fiú csak a kezével intett. A szomszéd asztalok mellől már felfigyeltek, volt, aki abbahagyta a beszélgetést és egész testével kíváncsian hátra fordult. A magas fiú intett a pincérnek. — Hogy hívnak? — kérdezte foghegyről. A pincér a szemébe nézett, aztán mélyen meghajolt.

— Pincérnek! — felelte — vagy főurnak. Aeszerint, hogy rendelni tetszik a nagyságos urnak, vagy fizetni!

A magas fiúnak elvörösödött a homloka. — A nevedet kérdem — mondta élesen. A pincér udvariasan nevetett. — A nevemet? — ismételte. — Bocsánat, nem értettem meg a nagyságos urat! A nevemet persze közölhetem, de majd inkább levélben, nagyságos ur! — Suttogva előrehajolt. — Nem szeretném, ha a szomszéd asztaloknál meghallanák, töméntelen részeg ember verődik itt össze kérem minálunk s ha ezek megtudják nevemet, se vége, se hossza a pertuzásnak. Rögtön jövök, nagyságos ur! — Még egyszer mélyen meghajolt, aztán faképnél hagyta a társaságot.

A kocsmá összeszűrődő zajából lassanként kivált az ujonnan jöttek hangosabb s nagyobb térfogatú társalgása; előbb csak magasabb tónusaival, mint lepel alól valami szoborcsoport fejei s felemelt karjai, majd, hogy a zsi-bongás laza szövete lehullt, s már csak egy-egy szórakozott, vagy kíváncsi hang kúszott a hirtelen kiürült térben, teljes alakjával, plasztikusan, egyedül hallatszott a csendben. Minthogy a három fiatalember kezdetben csak egymás közt beszélgetett s látszólag rá sem hederített környezetére, amelynek hátat fordított, szokatlan látvány volt a hallgatag kocsmá, tíz-tizenöt asztalával s a körülöttük ülő emberekkel, akik a legnagyobb csendben figyeltek egy beszélgetésre, amely nem hozzájuk volt címezve (ha nekik is volt szánva!). Ez a csend egyébként csak rövid ideig tartott; egy-két perc múlva már megindultak a hozzászólások és gunyos vagy védekező kiáltások röpködtek a füstös és tulfűtött levegőben.

— Ez alighanem kibabrált veled! — mondta a pattanásos, — amikor a pincér elment asztaluktól.

— Ez is egy bűdös szoci! — A magas fiú hangosan, jóízűen nevetett. — Mint a többi! — tette hozzá s hosszú karjával ivben hátrafelé intett, hogy mindenki láthassa.

A kocsmában egyszerre csend lett.

— Hagyod? — kérdezte a másik.

— Miért hagynám édes egy testvérem! — Vagy mindent vagy semmit. Ámbár hagyhatnám is, ha akarnám, de miért akarnám? Majd a végén sor kerül órá is!

— S mit teszel vele a végén?

A magas fiú hirtelen a másik füléhez hajolt s valamit sugott. Mindhárman az ablakra, majd az ajtóra néztek, mely azonban nem nyílt ki. A kocsmában még mindig csend volt. — Meg kell egyszer táncoltatni ezt a söpredéket — mondta a pattanásos valamivel fojtottabb hangon, de elég erősen, hogy minden szavát meg lehessen érteni. Mind a három fiú láthatóan izgatott volt, bár meglátszott rajtuk, hogy színjőzanok s hogy nem bor fűti őket, hanem valamilyen egyéb izgalom. — Kocsmáros, jójjön ide! — kiáltotta a magas fiú. Az őszhajú, színészarcú vendéglős asztalukhoz szaladt.

— Igaz-e, hogy magához csak bűdös szocik járnak?

A vendéglős halkán szabadkozott. — Ide kérem nem járnak — mondta. — Hozzám csak rendes munkásemberek járnak, nagyságos ur!

A magas fiú az asztalra csapott. — Az egyre megy — mondta indulatosan. — Nem tudja, hogy mindegyik büdös szoci! (Hohó, hangzott az első közbeszólás a terem végéről.) — Vagy talán maga is az?

A vendéglős félősen hátranézett. — Mit tetszik parancsolni, nagyságos ur? — kérdezte halkán.

— A kérdésekre feleljen — mondta a másik metsző hangon. — Büdös szoci maga, vagy nem?

A vendéglős közelebb hajolt, mintha sugni akarna. — Ne suttojon itt nekem! — csattant fel rögtön az éles hang. — Hangosan feleljen, hogy mindenki hallja, szoci vagy nem szoci?

— Dehogyan vagyok — mondta a megfélemlített vendéglős. Rendes iparos vagyok...

— Ne hagyj magaddal kitolni, Leitner — hangzott a terem végéből.

A magas fiú rögtön felugrott. — Ahá — kiláltotta. — Itt az első! Ki volt? — Keresgélve körülnézett a kocsmában. — Persze itt ülnek valamennyen — mondta megvetően — s leisszák magukat a sárga földig s közben jár a szájuk, hogy munkanélküliség van... Ez a híres osztályöntudat, mi? — Az asztalról felemelt egy pohár bort, magasan a fele fölé tartva, megforgatta a lámpafényben. — Amit esténként be kell szopni?

— Rá kell ülni a szájára! — mondta valaki hangosan. — Hagyjátok, részeg — szólalt meg egy másik nyugodt hang a söntés mellől. Parcen-Nagy felismerte a munkást, aki két hete egy másik társával is itt könyökölt már a pléhasztalon. A pincér eltűnt (mint később kiderült, rendőrért szaladt, de tíz pernyi hiábavaló keresgélés után visszajött). Az uccán dühöngő vihar, amely képzelt s már-már megvalósuló ujjjaival az előbb még serényen belenyúlkaált a fűtött kocsmaterembe, egyszerre visszahuzta fagyos izületű tagjait a teremben felnőtt s gyorsan terjeszkedő szenvedélyes új képzeletvilág elől, mint ahogy a hig gáz kitódul a töményebb nyomása alatt. (Ugy hogyha most történetesen valaki a kocsmában izgatott időjárásából került volna ki az uccára, az itt átélt események utánalobogtak volna, mint ahogy az előbb a vihar s az eső behúzott a kocsmába és lehütötte képzeletben s átmelegítették volna körülötte a sötét Csáky-uccát.)

A teremben gyorsan nőtt az izgalom. A fiatalember magas alakja karcos, nyugodtan állt asztala mellett, félkézzel hanyagul a székre támaszkodva, fejét felvetette s szeme erősen csillogott szép, tojásdad arcában. Ha hallgatott, szája félig kinyílt s az ajkak közül kifehérlettek apró gyöngyfogai. Nem látszott megfélemlítettnek, bár a kocsmában körülbelül husz ember állt fel ellene, közöttük négy vagy öt nő is és, ha összeütközésre kerül a sor, aminek valószínűsége percről-percre nőtt — nem kétséges az eredmény, s helyzete reménytelen lett volna; két társa teljesen visszahúzódott, hátradülve, csendes érdeklődéssel figyelték a jelenetet, mintha semmi közük sem volna hozzá. Nyilván úgy szólt a fogadás, hogy egyedül hajtja a végre a tervet. Mennél fenyegetőbben viselkedtek a továbbiak folyamán a munkások — ők tették ki a kocsmában közönségének nagyobb részét — láthatóan annál jobban megnyugodott, a kezdeti düh mintha teljesen elpárologna belőle, tulságosan vörös homloka is visszafehéredett s arca egy-egy pillanatra valószínűságon boldog kifejezést öltött. Ugy látszott, mintha a kezdetben talán mesterkélte düh

medrébe fokozatosan átnőtt volna egy mélyebbről jövő indulat, a gyűlölet, amely most hogy helyet kapott és szabadon fejlődhetett, boldoggá tette, mint ahogy boldoggá teszi az embert a gyakorló test kielégülő szabad játéka. S e gyűlölet alatt, harmadik réteggént, amely szintén átcsillan, bár nem lehetett megállapítani, hogy fénye hol szabadul ki ostoba, jelentéktelen és brutális szavai közül — ha csak nem hanghordozásában, arc- és kézjátékában — egy sugárzó, mélyen járó értelem terült el, amely megszinezte és szabatosan megvilágította minden mozdulatát. — Nem demokrácia kell ezeknek — mondta félig hátrafordulva egyik társa felé — hanem fegyelem, édes egy testvérem s egy-két jó pofon hébekorba, nem is kell ide fasizmus sem, sem német, sem olasz!

Néhány gyors lépéssel a második szomszédos asztalnál termett — a közbeeső asztalnál Piszk és Parcen-Nagy ültek, akiket az egész est folyamán nem látszott észrevenni — s egy öreg, kopaszodó munkás előtt állt meg. — Hogy hívják? — kérdezte nyersen. (Ez a jelenet oly gyorsan játszódott le, hogy senkinek sem volt ideje közbelépni.) Az öreg munkás felugrott. — Nagy János — mondta s összeütötte bokáit.

— Maga is szoci, mi?

— Nem, nagyságos ur!

— De az, — mondta a másik — élesen. — S akkor miért visel nyakkendőt? A nyakkendő a polgári öltözékhez tartozik, kedves bátyám! — A zsebébe nyult s egy ollót húzott elő, melynek fehér nikkelle megcsillant a lámpafényben. — Aki szoci, az ne viseljen nyakkendőt — mondta hangosan tanáros hangsúllyal. Lassan felemelte kesztyűs bal kezét, a munkás kopott mellénye alól kirántotta a keskeny fekete madzagot, amelyet az öreg nyakkendőként viselt s ollóval a csokor alatt lenyisszantotta s a földre dobta. Azután szótlanul rögtön továbblépett a szomszéd asztalhoz. Itt egy fiatal körülbelül — egykoru férfi ült. — Hogy hívják? — kérdezte. A megszólított nem felelt.

— Nem felel? Szóval szoci! Vesse le a nyakkendőjét!

Ezuttal valamivel, alig észrevehető árnyalattal gyorsabban beszélt, mert bár szemét merően az előtte ülő fiatal munkásra szegezte, észre vette, hogy a háta mögött többen felugranak helyükről — egy szék is feldőlt — és futva megindulnak feléje. — Üss a pofájába! — kiáltotta valaki rekedten a dühtől. A söntéshez lépett, nyilván hogy hátát fedezze — s jobb kezével a közeledő támadók felé emelve az ollót, tovább fixirozta az ülve maradt fiatal munkást. — Vesse le a nyakkendőjét! — ismételte. De jobbára csak a szája mozgásából lehetett megérteni, hogy mit mond s noha nyilván hangosabban beszélt, mint az elején, szavai elvesztek a minden oldalról egyszerre felvágó kiáltások közt. Abban a percben, hogy a feléje futók elérték, a söntésnek támaszkodó munkás — az, akit Parcen-Nagy már két héttel előbből ismert, nyugodt mozdulattal eléje állt, arccal a támadók felé. — Leállni! — mondta csendesen s felemelte mindkét kezét. — Lassabban, lassabban, nem megy el a vonat! — Hátralökte a legelől állókat, akiket a mögöttük tolongók előrenyomtak; de ezalatt az egyik munkás átugorta a söntés pléhasztalát s hátulról megkerülve lefogta Vidovics Miklóst. — Idefigyeljenek — kiáltotta, a hangja kissé rekedt volt. — idefigyelni s nem bedülni neki! Akinek szeme van, az nem nyul hozzá! Hogy miért? Azért, mert én az elmúlt tíz évben nem találkoztam emberrel, aki komolyan gondolta volna, hogy a munkáskérdést két pofonnal el lehet intézni. Ilyen hülye nincs, az ilyen csak tetteti magát. Az ilyennek bizonyos céljai vannak, az ilyen tudja, hogy mit csinál, az ilyennek nem fogunk beugrani! — Hogy érti? — kérdezte egy hang.

— Ugy értem — folytatta — hogy ha bizonyos hivatású emberekkel találkozom, akkor nem adok alkalmat nekik, hogy beköpjenek, hanem megemelem a kalapomat és továbbállok. Így értem! — Háta mögött rekedt kiáltás hallatszott. — Vesse le a nyakkendőjét! — suttogetta Vidovics fogcsikorgatva, viaszszárga arccal. Többen hangosan elneveték magukat.

A kocsmá ajtaja gyors egymásutánban kétszer kinyílt. Előszörre egy rendőr lépett be, kissé lihegve a futástól; az uccáról küldték be, ahol a szakadó eső s a vihar dacára már hire terjedt a kocsmái verekedésnek. A második ajtónyílásnál a pincér, aki Piszkek asztala mögött állt, izgatottan előrehajolt. — A néni! — mondta — idenézzen Piszk ur, a néni! Kilenc óra van, ilyenkor szokott beállítani! Hálaistennek nincs semmi baja! Miért nem jött el két hete már, mit gondol, Piszk ur, talán beteg volt, azt hiszi? Mit higgyen az ember róla, amikor azzal vádolják, hogy ellop egy aranyláncot, s erre attól a naptól kezdve elmarad s hírére sem hallja többé az ember, maga mit hitt volna, Piszk ur? Nézze, egyenesen a sarokba megy, a régi asztalához, oda sem néz a rendőrrre a lelkem, a pápaszemét törülgeti s máris elkezd kiabálni a lapokért. Szaladok, viszem neki a lapokat.

Piszk egy darabig hallgatva ült a fiatal Parcen-Nagy mellett. — Még a bécsi éveiből ismerem a pincért! Ugyan, csak nem az anyósom jön? Mit keres ez itt?

Bánó Kornélia hatalmas alakja, elrajzolt sötétlila arcával a nagy kalap alatt, melyről csurgott az eső, megállt az ajtóban, körülnézett, aztán döngve asztalunk felé tartott. — Jó, hogy itt találalak — mondta rekedt althangu, mély baritonjával. — Gyerünk haza!

Az eső megszakítás nélkül egész éjjel zuhogott, úgyhogy Piszknek később utolsó pénzén taxit kellett vennie, a viharoknak is beleillő fagyos szélvész is csak reggel felé állt el. A Lipót körut és Csáky-ucca sarkán a szél kidöntött egyet a járdaszéli fák közül és keresztben átfektette a gyalogjárón, mint valami hatalmas tuskét, amit a seprőnyélen lovaló decemberi éjszaka kiejtett hajából.

A kocsmá egyik ablakát is beverte később egy lehulló cserép. Parcen-Nagy szórakozottan figyelt a Piszk és anyósa közt lefolyó beszélgetésre — amelyben a férfiasabb hang volt a nőé s a vékonyabb és idegesebb vejjé, úgyhogy úgy hatott, mintha a két hang áruháat öltött volna. A villanylámpák pislákolva, homályosan égtek. Amikor Vidovics és két barátja a rendőr kíséretében később elhagyta a kocsmát, Parcen-Nagynak feltűnt, hogy a magas fiú jószívűen mosolygott s ujjával csetintve s egyre mosolyogva többször is visszafordult, mielőtt magára huzta az ajtót.

MÉLIUSZ JÓZSEF: BÉKEGALAMB

Bizony, bizony már régestég elröpültek az öröm és béke galambjai,
az olajágot ne is keresd sehol. Ami nincs meg nem találhatod!
Száguldó felhők sötét titkokat sodornak és szörnyű végű
mély rejtelmeket borzongat a fölöttünk vonuló forgatag.
Holtak teste lendül át a kéklő messzi távon: ez a mi világunk
gyötrő börtönként lezárt. Futnod belőle ne hídd, hogy lehet.
A vértől iszamos mezőn túl, amott száll, szálldos a fehér galamb,
repül, repül, el nem éred. Pedig sikongó szívében
nyugalmadat lendíti a messzi semmibe, a gyász szegélyű ég felé!
Cikkanó szárnya ó, hogy verdes csapdos. Miért engedted el?

Béke, Béke térítsd már észre az esztelen mulasztókat! s Te galamb,
kezükbé fegyvert, fegyvert hozz nekik, védelmedre gyilkosát!